

บทที่ 5

อารยธรรมมุสลิม

1. ศาสนาอิสลาม (Islam)

อาราเบีย (Arabia) แหล่งกำเนิดศาสนาอิสลามอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของเอเชียระหว่างทะเลแดงกับอ่าวเปอร์เซีย (ดูรูปที่ 25) ปัจจุบันพื้นที่ส่วนใหญ่ที่ตั้งของประเทศชะอุดิอาราเบีย สภาพสังคมของชาวอาหรับในคาบสมุทรอาราเบียก่อนเกิดศาสนาอิสลามนั้นปรากฏว่าต่างแบ่งแยกกันออกเป็นกลุ่ม ๆ และมีกรบพุ่งกัน อันเป็นการสูญเสียทางด้านกำลัง และความสามารถ อาชีพนั้นคือการเร่ร่อน ค้าขายและเลี้ยงสัตว์ ชนส่วนใหญ่ยากจน พ่อค้าจัดเป็นผู้มั่งคั่งกลุ่มน้อยในสังคม ทางด้านศาสนาปรากฏว่าชาวอาหรับไม่มีศาสนาแน่นอน นิยมเคารพบูชาเทวรูปห่มูดาบ และพอใจในการประกอบพิธีบวงสรวง ในช่วงพักรบประมาณ 4 เดือนใน 1 ปี ต่างจะพากันมาแสวงบุญที่วิหารกาบาในเมกกะ (Mecca) พระจะทำตนเป็นคนกลางระหว่างเทพเจ้ากับชาวอาหรับ และเรียกค่าตอบแทนในอัตราสูงสำหรับการประกอบพิธีกรรม ทั้งนี้พระจัดเป็นชนกลุ่มน้อยผู้มั่งคั่งอีกกลุ่มหนึ่งของสังคมอาหรับ

มุฮัมหมัด (Muhammad or Mohammed 570-632 A.D.) เป็นผู้เผยแพร่อำนาจสอนในศาสนาอิสลาม เกิดที่เมืองเมกกะ ลุงคืออาบู ตาลิบ (Abu Talib) เป็นผู้เลี้ยงดูมุฮัมหมัดมาตั้งแต่มุฮัมหมัดอายุได้ 6 ขวบเพราะบิดามารดาถึงแก่กรรม เพราะลุงมีอาชีพค้าขายทางบกเป็นกองคาราวานทำให้เมื่อมุฮัมหมัดโตขึ้นก็ยึดอาชีพนี้เช่นกัน เมื่ออายุได้ 25 ปีได้แต่งงานกับนางคาคิจา มีบุตรและธิดาด้วยกันหลายคน แต่ในที่สุดคงเหลือเพียงนางฟาติมา (Fatima) “เพราะการศรัทธาให้มุฮัมหมัดได้ติดต่อพูดคุยกับคนในศาสนายูดาห์และคริสตศาสนา

ยังผลให้ได้รับรู้เรื่องการเคารพบูชาในพระเจ้าองค์เดียว การรักใคร่ซึ่งกันและกันในหมู่เพื่อนมนุษย์ สวรรค์-นรก ทูตสวรรค์-ซาตาน และวันพิพากษา”¹ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการรักใคร่ซึ่งกันและกัน บุษบาเฉพาะเพียงพระเจ้าองค์เดียวนั้นควรแก่การนำมาใช้ในสังคมอาหรับซึ่งกำลังสับสนอย่างมากขณะนั้น จากการบำเพ็ญเพียรเป็นผลให้ในปี 610 A.D. มุฮัมมัดได้รับการบอกกล่าวจากทูตสวรรค์กาเบรียล (Gabriel) ว่ามุฮัมมัดคือศาสนาทูต (Nabi) ของอัลลอห์เจ้า (Allah) อันหมายถึงมุฮัมมัดเป็นผู้ที่อัลลอห์เจ้าทรงเลือกให้เป็นผู้เผยแพร่อำนาจสั่งสอนของพระองค์ นับแต่นั้นมาคำว่าศาสนาอิสลาม (Islam) และมุสลิม (Muslim) ก็เกิดขึ้น ศาสนาอิสลามหมายถึงศาสนาที่ผู้นับถือยอมมอบกายและจิตใจแก่อัลลอห์เจ้า มุสลิมหมายถึงผู้นับถือศาสนาอิสลาม มุสลิมรุ่นแรกที่สำคัญนั้นได้แก่นางคาคิดจา และ อาบู บัคร์ (Abu Bakr) เพื่อนสนิทของมุฮัมมัด

หลักแห่งศาสนาอิสลาม ประกอบด้วยศรัทธา 6 ประการ และหลักปฏิบัติ 5 ประการ

ศรัทธา 6 ประการ ถือเป็นศิวะทางใจคือ

1. ศรัทธา ในอัลลอห์เจ้าเพียงองค์เดียว ว่าเป็นผู้เป็นเจ้าของที่เที่ยงแท้แน่นอน
2. ศรัทธาในมุฮัมมัดว่าเป็นนบีมิ่งที่สุดท้ายที่ประกาศคำสั่งสอนของพระเจ้า ผู้เป็นเจ้าของ คำประกาศนี้เป็นที่สุด ไม่มีการแก้ไขใด ๆ เพราะถูกต้องแล้วทุกประการ
3. ศรัทธาในคัมภีร์กุรอาน (The Holy Book Koran) ว่าเป็นคัมภีร์เล่มสุดท้ายของโลก คัมภีร์นี้ถูกจารึกขึ้นขณะมุฮัมมัดยังมีชีวิตอยู่ โดยอัลลอห์เจ้าประทานคำสั่งสอนผ่านมุฮัมมัดเพื่อนำออกเผยแพร่
4. ศรัทธาในทูตสวรรค์หรือผู้สื่อข่าวของอัลลอห์เจ้า เช่น ทูตสวรรค์กาเบรียล
5. ศรัทธาในวันพิพากษา (The Day of Judgement or The Day of Last Judgement) ว่าเป็นวันที่วิญญาณทุกคนจะต้องมารับคำตัดสินของการกระทำที่ทำไว้ในอดีต
6. ศรัทธาในความเป็นไปทั้งหลายว่าเกิดโดยการกำหนดของอัลลอห์เจ้า

หลักปฏิบัติ 5 ประการ ถือเป็นบันทัดฐานในการดำเนินชีวิตของมุสลิมที่คคือ

1. ประกาศปฏิญาณตนว่าเคารพภักดีในอัลลอห์เจ้าและมุฮัมมัดด้วยจิตใจใช้ถ้อยคำชัดเจนแจ่มแจ้งในเนื้อหาอย่างน้อย 1 ครั้งในชีวิต

2. ทำนมาซ คือการแสดงความนอบน้อมเคารพ ในอัลลอห์เจ้า เริ่มด้วยการชำระร่างกายให้สะอาด การทำนมาซทำวันละ 5 ครั้ง คือ เช้ามืด เทียงวัน บ่าย พระอาทิตย์ตกดินและค่ำ

3. ทำชะกาต คือ การบริจาคทานเพื่อบำรุงประชาคมมุสลิม

4. ถือศีลอด หมายถึงการละเว้นการกิน ดื่ม พุดจาเหลวไหว การทำชู้ทั้งในที่ลับและที่แจ้งตั้งแต่รุ่งสางจนพลบค่ำเป็นระยะเวลาประมาณ 30 วัน มักทำกันในเดือน 9 (นับตามจันทร์คติแบบมุสลิมเรียกเดือนระมะดาน - Ramadan) เพื่อฝึกร่างกายและขัดเกลากจิตใจให้ผ่องแผ้วมีคุณธรรมพร้อมเผชิญกับความทุกข์ยาก ความหิวโหยที่อาจเกิดขึ้นได้

5. ร่วมประกอบพิธีหัจญ์ (Hajj) ที่เมกกะในเดือน 12 (เดือนมุสลิม) อย่างน้อย 1 ครั้งในชีวิต

ระหว่างปี 610-622 ที่เมกกะ การเทศนาสั่งสอนของมุฮัมมัดไม่เป็นผลสำเร็จ เพราะถูกต่อต้านจากพระที่ไม่พอใจต่อการที่มุฮัมมัดสั่งสอนห้ามกราบไหว้เทวรูปและทำพิธีบวงสรวงใด ๆ อันเป็นผลทำให้พระชาดรายได้ และพระกล่าวหาว่ามุฮัมมัดกับพวกเป็นคนนอกศาสนา นอกจากนี้มุฮัมมัดมักถูกพวกเรอิช (Qureysh or Quraish) ลอบทำร้ายเพราะไม่พอใจในมุฮัมมัดเองประจวบกับในปี 619 นางคาคิจาและอาบูตาลีบสิ้นชีวิตทำให้มุฮัมมัดท้อแท้เสียใจมาก และขณะสั่งสอนในเมกกะได้มีชาวเมืองเมดินา (ในอดีตเรียกยาatrib ห่างจากเมกกะประมาณ 200 ไมล์) มาฟังและพอใจในคำสั่งสอนมาก ทั้งนี้ได้เชิญมุฮัมมัดไปเทศนาสั่งสอนที่เมดินา ในปี 622 มุฮัมมัดตัดสินใจเดินทางออกจากเมกกะมุ่งไปเมดินาโดยมีอาบู บัคร์ ติดตามดูแลอย่างใกล้ชิด (ดูรูปที่ 24) ปี 622 ถือเป็นารเริ่มต้นศักราชมุสลิมหรือศักราชฮิจเราะ (The Hijira Era) อันหมายถึงปีแห่งการเดินทางของมุฮัมมัดจากเมืองเมกกะมายังเมืองเมดินา และที่เมดินาได้จัดวางรากฐานทางสังคมการปกครอง และศาสนาให้เป็นแบบอย่างแก่มุสลิมทั้งหลาย

ระหว่างปี 622-630 ที่เมดินา การเผยแพร่วศาสนาอิสลามของมุฮัมมัดประสบผลสำเร็จ เพราะ

1. ชาวเมดินายอมรับในศาสนาอิสลาม และเป็นมุสลิมที่ดี
2. มุฮัมมัดไม่ได้รับการต่อต้านจากคนในศาสนายูดาห์และคริสตศาสนาที่พำนักในเมดินาเพราะ

- 2.1 มุฮัมหมัดไม่ลบหลู่เยาะไหยาเจ้าของศาสนายูดาห์และคริสตศาสนา
- 2.2 ยอมรับว่าสวรรค์-นรก ทูตสวรรค์-ปีศาจ และวันพิพากษามีจริง เช่น ความเชื่อของคนในศาสนายูดาห์ และคริสตศาสนา
- 2.3 ยอมรับในปีที่สำคัญ 5 คน ในศาสนายูดาห์และคริสตศาสนา อันได้แก่ อาดัม โนอา อับราฮัม โมเสสและเยซู ว่าเป็นนบีของยะโฮวาเจ้า สำหรับมุฮัมหมัดนั้น เป็นนบีของอัลลอห์เจ้า เป็นนบีสุดท้าย

3. ศาสนาอิสลามสามารถหลีกเลี่ยงปัญหาหรือข้อบกพร่องทางศาสนาในสังคมอาหรับที่มีมาแต่อดีตได้ กล่าวคือไม่มีพระผู้มั่งอั่งตนเป็นคนกลางระหว่างพระเจ้ากับมนุษย์ในศาสนาอิสลามอีกต่อไป การเป็นมุสลิมที่ดีนั้นต้องยึดหลักแห่งศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด

4. ชนอาหรับ ได้รับการเลือกให้เป็นผู้เผยแพร่วางรกรักษาศาสนาอิสลาม อันเป็นผลทำให้เลิกการทำสงครามรบพุ่งกันเกิดความรักใคร่สามัคคีร่วมกันสร้างสรรสังคมอาหรับ

5. มุฮัมหมัดสามารถรวมจิตใจมุสลิมได้ เช่นเมื่อมีศัตรูชาวเมกกะมารุกรานที่เมดินามุสลิมได้รวมตัวกันต่อสู้ปราบปรามศัตรูเพื่ออัลลอห์เจ้า ความตายซึ่งอาจจะเกิดขึ้นได้จากการปราบปรามศัตรูของศาสนาอิสลามนั้นก็เป็นการตายเพื่ออัลลอห์เจ้าเช่นกัน มุสลิมทำสงครามทุกครั้งด้วยความกล้าหาญและวางใจในอัลลอห์เจ้า ศาสนาอิสลามเผยแพร่ออกไปด้วยแรงศรัทธาเป็นประการสำคัญ

ระหว่างปี 630-632 ทรงนำมุสลิมจากเมดินามายังเมกกะ เมื่อประสบความสำเร็จในการเผยแพรศาสนาอิสลามในเมืองเมกกะได้แล้ว ทรงเข้าสักการะอัลลอห์เจ้าที่วิหารกาบาทรองให้อภัยแก่ชาวเมกกะ ขณะเดียวกันชาวเมกกะต่างพากันเป็นมุสลิมที่ดีตลอดจนให้มุสลิมในท้องถิ่นอื่นได้เข้าแสวงบุญที่เมกกะ “สำหรับคนในศาสนายูดาห์และคริสตศาสนาในเมกกะนั้นต้องจ่ายภาษีให้แก่รัฐบาลมุสลิม”

สรุปได้ว่าศาสนาอิสลามมีความมั่นคงจัดเป็นศาสนาที่ 3 ที่เกิดในวันออกกลางและคงมีผู้ยึดถือสืบมาถึงทุกวันนี้ ขณะเดียวกันจัดได้ว่าเป็นศาสนาที่มีผู้นับถือเป็นอันดับ 2 รองจากคริสตศาสนา

2. จักรวรรดิอาหรับ (The Arabian Empire)

กล่าวได้ว่ามุฮัมมัดทรงเป็นผู้เผยแพร่คำสั่งสอนขององค์อัลลอห์เจ้า เป็นผู้สร้างความมั่นคงทั้งทางด้านการปกครอง สังคม และศาสนาแรกเริ่มในเมดินา และเมกกะได้ หลังจากนั้นแล้วศาสนาอิสลามได้ถูกนำเผยแพร่แก่ชนชาวอาหรับกลุ่มต่าง ๆ ในแถบอราเบีย (ดูรูปที่ 24) แต่เป็นที่น่าเสียดายเพราะในปี 632 ขณะอายุได้ 62 ปี ทรงสิ้นพระชนม์อย่างกะทันหัน โดยมีได้กำหนดให้ใครเป็นผู้นำสังคมมุสลิม และไม่มีบุตรชายหลงเหลืออยู่เลยคงมีแต่เพียงนางฟาติมา บุตรสาวเพียงคนเดียว ในที่สุดตำแหน่งกาหลิบ (Caliph) ถูกกำหนดขึ้นทำหน้าที่เป็นผู้นำสังคมมุสลิมอุปถัมภ์และเผยแพร่ศาสนาอิสลามปกครองจักรวรรดิอาหรับ โดยอ้างคำเนนการในนามอัลลอห์เจ้าทั้งนี้จักรวรรดิอาหรับระหว่างปี 632-1258 แบ่งเป็น 3 ช่วง คือ

2.1 จักรวรรดิอาหรับภายใต้การปกครองของกาหลิบ 4 คน (632-661)

2.2 จักรวรรดิอาหรับภายใต้ราชวงศ์อุมัยยัด (661-750)

2.3 จักรวรรดิอาหรับภายใต้ราชวงศ์อับบาซิด (750-1258)

2.1 จักรวรรดิอาหรับภายใต้การปกครองของกาหลิบ 4 คน (632-661)

กาหลิบ 4 คน ที่ปกครองจักรวรรดิอาหรับในช่วงปี 632-661 นี้ เป็นกาหลิบที่ได้รับเลือกมาจากความเห็นชอบของมุสลิม

ก. กาหลิบอาบู บัคร์ (Abu Bakr 632-634) เหตุเพราะเป็นเพื่อนสนิทใกล้ชิดมุฮัมมัด และมีศักดิ์เป็นพ่อตา (ภายหลังมุฮัมมัดได้ลูกสาวของอาบู บัคร์ คือนางไอชาห์-Aisha เป็นภรรยา) อาบู บัคร์ จึงได้รับเสียงส่วนใหญ่จากมุสลิมเป็นกาหลิบคนแรก ผู้คัดค้าน คือ อาลี (Ali-บุตรเขยของมุฮัมมัด-สามีนางฟาติมา) และพวก อันมีผลทำให้ในเวลาต่อมาเกิดการแตกแยกกันในสังคมมุสลิม เกิดนิกายย่อยขึ้นในศาสนาอิสลาม และคนในตระกูลอุมัยยัดและอับบาซิดขึ้นปกครองจักรวรรดิอาหรับ อย่างไรก็ตาม อาบู บัคร์ ก็สืบทอดงานต่อจากมุฮัมมัด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การขยายจักรวรรดิอาหรับออกไป (ดูรูปที่ 24)

ข. กาหลิบโอมาร์ (Omar 634-644) เป็นเพื่อนและที่ปรึกษาของอาบู บัคร์มาก่อน และถูกกำหนดตัวให้เป็นกาหลิบในอนาคตโดยความเห็นชอบของอาบู บัคร์ กับมุสลิม

ทั้งหลาย โอมาร์เก่งในการรบเป็นผลให้จักรวรรดิและศาสนาอิสลามขยายออกไปกว้างขวาง โดยมีชัยชนะเหนือซีเรีย ปาเลสไตน์ เมโสโปเตเมีย อียิปต์ และเปอร์เซีย (ทำลยราชวงศ์ ซาซานิก ในปี 641) (ดูรูปที่ 24) ในปี 644 ขณะนำสวดในมัสยิดถูกทาสเปอร์เซีย ฆอลบทำร้ายก่อนสิ้นชีวิตกำหนดคณะบุคคล 6 นาย ทำหน้าเลือกสรรที่กาหลิบองค์ต่อไป

ค. กาหลิบโอมาน (Othman 644-656) เป็นชาวเมกกะในตระกูลอุมัยยัค (Umayyad or Ommayyad) ที่ได้รับเลือกให้เป็นกาหลิบต่อจากกาหลิบโอมาร์ จากความสามารถในการรบและก่อตั้งกองเรือรบมุสลิมขึ้นเป็นผลให้มีชัยชนะเหนือลิเบียในปี 647 ไชปรัสในปี 649 และอาร์เมเนียในปี 653 (ดูรูปที่ 24) ในปี 656 มุ่งนำเรือรบมุสลิมทำสงครามกับโรมันหวังยึดครองกรุงคอนสแตนติโนเปิล แต่ต้องถูกลอบปลงพระชนม์โดยพวกของอาลี

ง. กาหลิบอาลี (Ali 656-661) การขึ้นเป็นกาหลิบของอาลีไม่ราบรื่นนัก เพราะศัตรูสำคัญพวกแรกนำโดยนางไอซาร์ (ภรรยามุฮัมหมัด-บุตรสาวของอาบูบัคร์) ผลของสงครามอูฐ (The Battle of Camel) ปรากฏว่าอาลีชนะไอซาร์ ศัตรูสำคัญพวกที่ 2 นำโดยมูวียะ (Muawiyah) ข้าหลวงประจำซีเรียคนในตระกูลอุมัยยัคซึ่งมีกำลังเกรือรวบรวมสนับสนุนด้วย มูวียะผูกพยาบาทอาลีเพราะคิดเสมอว่าอาลีมีส่วนรู้เห็นในการลอบสังหารกาหลิบโอมานญาติของตน การลอบทำร้ายระหว่างอาลีและมูวียะมีต่อกันหลายครั้ง ในปี 661 อาลีถูกลอบฆ่าโดยพวกของมูวียะ

2.2 จักรวรรดิอาหรับภายใต้ราชวงศ์อุมัยยัค (The Umayyad or Omayyad Dynasty 661-750)

กล่าวได้ว่าจักรวรรดิอาหรับแผ่ขยายอำนาจและดินแดนกว้างขวางโดยแท้จริงในสมัยราชวงศ์อุมัยยัค และขณะเดียวกันก็เกิดการเปลี่ยนแปลงบางประการในศาสนาอิสลามควบคู่ไปด้วย กาหลิบที่ควรกล่าวถึงคือ

ก. กาหลิบมูวียะ (Muawiyah 661-680) การขึ้นเป็นกาหลิบของมูวียะนั้นพวกของอาลีไม่เห็นด้วยและต้องการให้ฮาซัน (Hasan) บุตรชายคนโตของอาลีขึ้นเป็นกาหลิบแทน แต่จากการเตรียมการปราบปรามขึ้นเด็ดขาดทำให้ฮาซันประกาศเลิกแย่งชิงอำนาจจากมูวียะ มูวียะย้ายเมืองหลวงจากเมดินาในซาอุดีอาระเบียมาอยู่ที่ดามัสกัสในซีเรีย กำหนดให้ตำแหน่งกาหลิบตกอยู่เฉพาะคนในตระกูลอุมัยยัค กำหนดให้สิทธิพิเศษแก่ชาวอาหรับ

ข. กาลิฟาฮุซัยน (Yazid ที่ 680-682) การขึ้นเป็นกาลิฟของฮาซิดไม่เป็นที่พอใจของฮุซัยน (Husein) บุตรชายคนที่ 2 ของอาลี ความขัดแย้งทางการเมืองและศาสนาเป็นฐานนำไปสู่ความแตกแยกของมุสลิมซึ่งปรากฏเห็นชัดในปี 681 เมื่อฮุซัยนและพวกถูกลอบฆ่าในการปะทะที่คาร์บาลา (The Battle of Karbala) โดยกำลังทหารของฮาซิดจากเหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้ศาสนาอิสลามแยกเป็น 2 นิกาย

1. นิกายซุนนี (Sunni or Sunnites) มุสลิมในนิกายนี้ปฏิบัติตามหลักแห่งศาสนาอิสลามและคัมภีร์กุรอานอย่างเคร่งครัด ยอมรับกาลิฟ 4 คนแรก และสนับสนุนการปกครองของกาลิฟในราชวงศ์อุมัยยัด ว่าเป็นผู้นำสังคมมุสลิม

2. นิกายชีอะ (Shia or Shi'ites) มุสลิมในนิกายนี้ยอมรับคำสอนทั้งปวงในคัมภีร์กุรอาน ยอมรับการเป็นกาลิฟที่ถูกต้องเฉพาะอาลีเท่านั้น ต้องการให้ฮุซัยนเป็นกาลิฟแต่จากการที่ฮุซัยนถูกลอบฆ่าในปี 681 ทำให้มุสลิมชีอะโกรธแค้นและประกาศตนเป็นศัตรูกับกาลิฟในราชวงศ์อุมัยยัด ตลอดจนพยายามสนับสนุนลูกหลานอาลีให้ขึ้นเป็นกาลิฟอีก แต่ไม่สำเร็จมุสลิมชีอะมีพิธีรำลึกถึงอาลีและฮุซัยนด้วยการทำร้ายร่างกายตนเอง เพื่อเตือนให้รำลึกถึงเหตุการณ์และสร้างความรู้สึกร่วมกันเช่นในปี 661 และ 681 ตลอดจนเพื่อเป็นการตำหนิมุสลิมซุนนีที่กระทำการทารุณต่ออาลีและฮุซัยน

ผลการขยายจักรวรรดิและเผยแพร่ศาสนาอิสลามของกาลิฟในราชวงศ์อุมัยยัด ระหว่างปี 682-750 ปรากฏว่า ในปี 683 ได้ Tangier ซึ่งอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของแอฟริกา (ปัจจุบันเป็นเมืองท่าสำคัญของโมร็อกโก), ในปี 698 ได้ Carthage ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของแอฟริกา, ในปี 703 ได้มอร็อกโก, ในปี 712 ได้ดินแดนแถบเอเชียกลางอันได้แก่ Transaxania, Bokhara และ Samarkan, ในปี 711 ได้ Sind และบางส่วนของปันจาบจากอินเดีย, ในปี 713 ได้แหลมไอบีเรีย (The Iberian Peninsular เป็นที่ตั้งของ Kingdom of The West Goths ปัจจุบันบริเวณนี้เป็นที่ตั้งของสเปน-โปรตุเกส) ทั้งนี้สรุปได้ว่าในสมัยราชวงศ์อุมัยยัดปกครองจักรวรรดิอาหรับนั้นทางตะวันออกจรดอินเดีย ทางตะวันตกจรดโปรตุเกส ทางใต้จรดแอฟริกาเหนือและคาบสมุทรอราเบีย ทางเหนือจรดเอเชียกลาง (ดูในรูปที่ 24) ความพ่ายแพ้เกิดขึ้นเฉพาะในปี 732 ในการรบที่เมือง Tours ระหว่างมุสลิมกับกองกำลังของ Kingdom of The Franks โดยมี Charles Martel เป็นผู้นำ อย่างไรก็ตามในปี 750 เหตุเพราะได้รับการต่อต้านจากกลุ่มชนที่ไม่

ใช้อาหรับ และการโจมตีของมุสลิมซึ่งเป็นผลให้กาหลิบในราชวงศ์อุมัยยัด ถูกโค่นอำนาจลงโดยการนำของมุสลิมตระกูลอับบาซิด ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากมุสลิมในเปอร์เซียและเมโสโปเตเมีย ระหว่างการปราบปรามคนในราชวงศ์อุมัยยัดนั้นปรากฏว่าเจ้าชาย Abd ar-Rahman ได้หลบหนีการปราบปราม และในปี 756 ได้ก่อตั้งอาณาจักรอิสระภายใต้ชื่อว่า The Umayyad Kingdom of Cordova ขึ้นในสเปน

2.3 จักรวรรดิอาหรับภายใต้ราชวงศ์อับบาซิด (The Abbasid Dynasty 750-1258)

ภายใต้การปกครองของกาหลิบในราชวงศ์อับบาซิดเป็นที่ยอมรับกันว่าจักรวรรดิอาหรับมีความมั่งคั่งและอารยธรรมเฟื่องฟู ในปี 762 ภายใต้การดำเนินการของกาหลิบแมนเซอ (Mansur) เมืองหลวงย้ายจากดามัสกัสในซีเรียมาอยู่ที่แบกแดดในอิรักในเมโสโปเตเมียใกล้ดินแดนเปอร์เซีย ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าอารยธรรมอาหรับที่เกิดขึ้นหลังนั้นมีหลายด้านที่ได้รับอิทธิพลจากเปอร์เซีย ยุคทองของอารยธรรมอาหรับเกิดขึ้นในสมัยของกาหลิบฮารัน เอล-ราซิด (Harun al-Rashid 785-809) ทั้งนี้เป็นเพราะทรงเป็นนักรบที่สามารถ ทรงเป็นนักปกครองที่ดีและได้รับการยกย่องว่าเป็น "An Ideal Muslim Ruler" เพราะทรงไว้ซึ่งคุณธรรม เมตตาธรรม เคร่งครัด ในศาสนาและสอดส่องดูแลทุกข์สุขของประชาชน ตลอดจนทรงจัดวางระเบียบการปฏิบัติงานของหน่วยงานทั้งหลายไว้เป็นอย่างดี รวมทั้งทรงแต่งตั้งและควบคุมข้าหลวงอย่างใกล้ชิด ทรงอุปถัมภ์ศิลปกรรมและความรู้แขนงต่าง ๆ โดยในราชสำนักที่กรุงแบกแดดนั้นทรงให้การเลี้ยงดูอย่างดีแก่นักดาราศาสตร์ แพทย์ จิตรกร นักภาษาศาสตร์ นักกฎหมาย สถาปนิก นักดนตรี และนางระบำเพื่อให้พวกเขาเหล่านี้สร้างผลงานด้านศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ความมั่งคั่งของจักรวรรดิในสมัยของพระองค์เกิดจากการค้าขาย การเรียกเก็บภาษี บรรณาการและทรัพย์สินเฉลย ภายหลังจากสิ้นพระชนม์ของพระองค์จักรวรรดิอาหรับเริ่มเสื่อมลงเป็นลำดับเนื่องจากการกระทำของข้าหลวงที่พยายามแบ่งแยกดินแดนและตั้งตนเป็นใหญ่แข่งกับกาหลิบที่แบกแดดกล่าวคือ

1. ในสเปน ภายใต้การนำของเจ้าชาย Abd ar-Rahman ในราชวงศ์อุมัยยัด ในปี 756 ได้ก่อตั้งอาณาจักรอิสระ ชื่อ The Umayyad Kingdom of Cordova ที่สเปน

2. ในมอโรคโค ภายใต้การดำเนินการของมุสลิมชื่อ พรรคพวกอาลีได้ตั้งอาณาจักรอิสระปกครองตนเองขึ้นในปี 788

3. ในตูนิส ภายใต้การดำเนินการของมุสลิมซุนนีได้ประกาศตนในนามกาหลิบแห่งอับบาซิดก่อตั้งเป็นอาณาจักรอิสระขึ้นในปี 801 แต่ในปี 909 ถูกพวกฟาติมิดส์ (Fatimids-เชื้อสายอาลีและฟาติมา) แย่งชิงอำนาจปกครองตูนิสแทน

4. ในอียิปต์ ในปี 868 มุสลิมในอียิปต์ได้แยกตนเป็นอิสระจากการปกครองของกาหลิบที่แบกแดดและนำซีเรียเข้ามารวมด้วยในปี 887 ระหว่าง 968-1171 ต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของพวกฟาติมิดส์ เมืองไคโรถูกตั้งขึ้นในปี 969 และต่อมาได้กลายเป็นศูนย์กลางการค้าและวิทยาการของโลกอิสลาม พวกฟาติมิดส์สามารถขยายอำนาจครอบครองอัฟริกาเหนือได้ทั้งหมดรวมนับถึงซีซีลี และทางตะวันตกของเมโสโปเตเมีย เพราะฟาติมิดส์ได้รับการสนับสนุนจากกองกำลังมุสลิมชีอะ

กล่าวได้ว่านับแต่ศตวรรษที่ 10 เป็นต้นมา อำนาจของกาหลิบในราชวงศ์อับบาซิดเสื่อมลงอย่างเห็นชัดเพราะ

1. กาหลิบไร้ความสามารถทั้งด้านการรบและการบริหารจักรวรรดิ เป็นผลให้ต้องเสีย อียิปต์ ซีเรีย อัฟริกาเหนือ ฯลฯ แก่มุสลิมอิสระ

2. การก้าวขึ้นมีอำนาจของเซลจุก เตอร์ก (Seljuk Turks) เซลจุกเตอร์กเป็นเตอร์กแขนงหนึ่งที่ตั้งมั่นในเอเชียไมเนอร์ ประมาณต้นศตวรรษที่ 11 ได้อพยพเข้าไปในอัฟกานิสถาน เปอร์เซีย และอิรัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี 1055 สามารถยึดกรุงแบกแดดได้ ทั้งนี้คงยอมให้กาหลิบในราชวงศ์อับบาซิดคงเป็นประมุขดั้งเดิมแต่ในลักษณะเป็นกาหลิบหุ่นไม่มีอำนาจและบทบาทในการปกครองแต่อย่างใด อำนาจการปกครองของจักรวรรดิอาหรับอยู่ในมือของผู้นำ เซลจุก เตอร์ก ซึ่งเข้ามามีบทบาทในราชสำนักกรุงแบกแดดในตำแหน่งเรียกว่าสุลต่าน (Sultan Master) ภายใต้การนำของสุลต่าน Malik Shah (1073-1092) เซลจุก เตอร์กสามารถยึดซีเรีย เมโสโปเตเมีย อิหร่าน และพื้นที่ส่วนใหญ่ของเอเชียไมเนอร์ได้ ตลอดจนสามารถทำลายกองกำลังส่วนใหญ่ของจักรวรรดิไปแซนไทน์ได้ เป็นผลให้พื้นที่จักรวรรดิไปแซนไทน์คงมีเฉพาะพื้นที่รอบกรุงคอนสแตนติโนเปิลและกรีกตอนใต้ อำนาจเซลจุก เตอร์กเริ่มเสื่อมลงในกลางศตวรรษที่ 11 เพราะความเสื่อมด้านการปกครอง สงครามภายในจักรวรรดิ ยังผลให้พื้นที่ของจักรวรรดิอาหรับถูกแบ่งแยกออกเป็นรัฐอิสระมากมาย

3. สงครามครูเสดระหว่างปี 1095-1291

4. การรุกรานของมองโกล (Mongols) ชนจากเอเชียกลาง ในปี 1258 ภายใต้การนำของฮูลากู ข่าน (Hulagu Khan) หลานชายเจงกิสข่าน (Genghis Khan) มองโกลยึดกรุงแบกแดดได้และฆ่ากาหลิบ จักรวรรดิอาหรับภายใต้ราชวงศ์อับบาซิดต้องสลายลง
ในที่สุด

ร. อารยธรรมอาหรับ

นอกจากจะเรียกว่าอารยธรรมอาหรับแล้ว ตำราบางเล่มอาจใช้เรียกว่า อารยธรรมมุสลิม หรืออารยธรรมอิสลาม อย่างไรก็ตาม อารยธรรมอาหรับพิจารณาพอสังเขปได้คือ

1. ศาสนา มุฮัมหมัดทรงเผยแพร่อำนาจของอัลลอห์เจ้า เกิดเป็นศาสนาอิสลามขึ้น (ดูรายละเอียดในหัวข้อที่ 1) ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันบทบาทและอิทธิพลของศาสนาอิสลามปรากฏในอัฟริกาตอนเหนือ ตะวันออกกลางเอเชียใต้ และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ดูรูปที่ 25)

2. การปกครอง ลักษณะการปกครองระหว่างปี 632-1258 พอจัดจำแนกออกได้เป็น 2 รูปแบบ คือ

2.1 ระหว่างปี 632-661 มุสลิมร่วมกันเลือกผู้นำ (กาหลิบ) การปกครองเป็นไปในรูปแบบเทวธิปไตย (Theocracy) โดยยึดกฎหมายอิสลามเป็นหลัก

2.2 ระหว่าง 661-1258 ลักษณะการปกครองเป็นราชาธิปไตยแบบสมบูรณ์อาญาสิทธิราช (Absolute Monarchy) กล่าวคือ ตำแหน่งกาหลิบมีการสืบทอดเฉพาะคนในตระกูลเดียวกันเท่านั้น และอำนาจในทุกด้านเด่นและรวมอยู่เฉพาะที่กาหลิบด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อเผยแพรศาสนาและขยายจักรวรรดิ อันเป็นผลให้จักรวรรดิอาหรับขยายกว้างขวาง

3. สังคม สภาพสังคมอาหรับจัดแบ่งได้เป็น 4 ระดับคือ

3.1 ชั้นสูง ได้แก่ คณะผู้ปกครองอันได้แก่ กาหลิบสูงสุดและเจ้าหน้าที่ระดับสูงเช่น วีเซียร์ (Vizier เป็นตำแหน่งผู้ปกครองมีอำนาจรองจากกาหลิบทำหน้าที่ร่วมวางแผนนโยบายการปกครองและเป็นทีปรึกษาของกาหลิบด้วย)

3.2 ขนชั้นกลาง ได้แก่ พ่อค้า ศิลปิน นักวิชาการ นักเขียนและผู้มั่งคั่ง

3.3 ขนชั้นต่ำ ได้แก่ ชาวนาอิสระ คนเลี้ยงสัตว์ ช่างตีเหล็ก (Serfs)

3.4 ขนชั้นต่ำสุด ได้แก่ ทาส (Slaves) เป็นเชลยที่มีใช้มุสลิมซึ่งถูกกวาด
ต้อนมาเพราะแพ่งสงคราม

4. วิทยาศาสตร์ กาลิปในราชวงศ์อับบาซิดรู้ดีว่า ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์
ของอาหรับนั้นล้ำหลังมาก อย่างไรก็ตามวิทยาศาสตร์และวิชาการของอาหรับสามารถรุ่งเรือง
ขึ้นมาได้อย่างมากเพราะกาลิปให้ความสนใจโดยเฉพาะอย่างยิ่ง กาลิปมามัน (Mamun
the Great 813-833) ทรงจัดตั้งศูนย์รวมความรู้ (The House of Wisdom or The House
of Knowledge) ทั้งด้านวิทยาศาสตร์ และศิลปศาสตร์ขึ้นที่แบกแดดและดามัสกัส โดย
มุ่งเพื่อเก็บรักษาความรู้และเผยแพร่ความรู้สู่ชาวอาหรับ ในทางปฏิบัติทรงอุปถัมภ์
และสนับสนุนให้นักวิทยาศาสตร์ ตลอดจนผู้รู้สร้างผลงานและแปลวิชาการแขนงต่าง ๆ
มาเป็นภาษาอาราบิก (Arabic) ทำให้เกิดผลงานด้านต่าง ๆ เช่น

4.1 การแพทย์ มีการศึกษา วิจัยโรค และรักษาพยาบาลในโรงพยาบาล
หรือสถานพยาบาลที่ตั้งขึ้นหลายแห่ง แพทย์พยายามค้นคว้าปรุงยาขึ้นเพื่อเยียวยารักษา
โรค ส่วนผลสมของยาล้วนเป็นพวกสมุนไพร แพทย์ที่ควรกล่าวถึงคือ Muhammad al-
Razi (844-926) ชาวยุโรปนิยมเรียกชื่อสั้น ๆ ว่า "Rhazes" และ Abu Ali al-Husein, ibn
Sina (980-1037) ชาวยุโรปนิยมเรียกชื่อสั้น ๆ ว่า "Avicenna" ทั้งคู่เป็นชาวเปอร์เซียเชี่ยวชาญ
ชาญมากด้านการแพทย์ ดาราศาสตร์ พฤกษศาสตร์และเคมี ตำรามากกว่า 50 เล่มที่
เขียนขึ้นถูกนำไปใช้ในโรงเรียนแพทย์ในยุโรปจนถึงศตวรรษที่ 17

4.2 คณิตศาสตร์ นักคณิตศาสตร์ที่สำคัญของอาหรับเป็นชาวเปอร์เซีย
ชื่อ Muhammad ibn Musa (780-850) มักถูกเรียกว่า "al-Khawarizm" ตามชื่อสถานที่เกิด
(เกิดที่เมือง Khawarizm ปัจจุบันคือ Khiva อยู่ทางตะวันออกของทะเลแคสเปียน) เขา
เป็นผู้กำหนดใช้ตัวเลขอาราบิก (Arabic numerals 1 2 3.....) รวบรวมตำราพีชคณิต กำหนด
ค่าต่าง ๆ ในวิชาตรีโกณ และร่วมงานกับผู้อื่น ๆ รวบรวมข้อมูลทางภูมิศาสตร์

4.3 การแปล Hunain ibn-Ishaq (809-873) เป็นนักแปลดีเด่นของอาหรับ
จากการเข้าท่องเที่ยวในดินแดนกรีก เขาและผู้ร่วมงานได้แปลผลงานของ Hippocrates,

Galen Euclid, Ptolemy, Plato และ Aristotle เป็นภาษาอาราบิก เมือง Toledo ในสเปน จัดเป็นศูนย์รวมความรู้อีกแห่ง เช่น แบนเกต และคัมภีร์ซึ่งผู้แสวงหาความรู้พากัน มาศึกษาอย่างมากในช่วงศตวรรษที่ 12-13

5. การค้า กล่าวได้ว่าอาหรับสามารถควบคุมเส้นทางการค้าทั้งทางบกและ ทางน้ำไว้ได้ ศูนย์กลางการค้าที่สำคัญคือแบกแดดในอิรัก ไคโรในอียิปต์ และคอร์โดวา ในสเปน สินค้าที่ทำรายได้ดีได้แก่ สินค้าพวกเส้นใย สินค้าแกะสลักจากหนัง โลหะ แก้วและดินเผา ตลอดจนเครื่องประดับต่าง ๆ ผลผลิตจากเกษตรกรรมได้จากการอาศัย แรงงานของชาติดั้งเดิม ชาวนาผู้ยากจนและทาส สำหรับการค้าทาสนั้นนิยมค้าโดยไม่ จำกัดสีผิวของทาส จากการค้าขายติดต่อกับจีน พ่อค้าอาหรับได้เรียนรู้วิธีทำกระดาษ ทำดินปืน การพิมพ์และการใช้เข็มทิศ ความรู้เหล่านี้อาหรับถ่ายทอดให้โลกตะวันตกใน ช่วงสงครามครูเสด

6. วรรณกรรม วรรณกรรมเด่นของอาหรับได้แก่

6.1 **อาหรับราตรี หรือพันหนึ่งทิวา(The Arabian Nights or The Thousand and One Nights)** เป็นผลงานด้านวรรณกรรมในสมัยกาลีป Harun al-Rashid ประกอบด้วยเรื่องสั้นมากมายส่วนให้ข้อคิดและความเพลิดเพลิน ภายหลังถูกแปลเป็นหลายภาษา และพิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งแรกในปี 1450 เรื่องเด่นที่ควรกล่าวถึงเช่น กลาสีซินแบด (Sindbad the Sailor) อลาดีนกับตะเกียงวิเศษ (Aladdin's Lamp) อลีบาบากับโจร 40 คน (AliBaba and the Forty Thieves)

6.2 **The Rabaiyat** โดยนักเขียนชาวเปอร์เซียชื่อ Omar Khayyam มุ่งให้ ผู้อ่านเกิดความเข้าใจในชีวิตที่แท้จริงมิได้สุขสบายหรือสมหวังในทุกสิ่งเสมอไป

7. **สถาปัตยกรรมและศิลปกรรม** สถาปัตยกรรมและศิลปกรรมอาหรับรับ สืบทอดมาจากสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมเปอร์เซียกับไบแซนไทน์เป็นสำคัญ ภายหลัง การดัดแปลงและปรับปรุงทำให้เกิดลักษณะเฉพาะเป็นสถาปัตยกรรม และศิลปกรรม อาหรับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรูปของมัสยิด (Mosques) ทั้งนี้ตัวอย่างสถาปัตยกรรมและ ศิลปกรรมเด่นของอาหรับที่ควรกล่าวถึงเช่นมัสยิดใหญ่ที่ดามัสกัส ยะรูซาเล็ม ไคโรและ คอร์โดวา พระราชวังอัลฮามบรา (Alhambra) ในสเปน และทัชมาฮาล (Taj Mahal) ในอินเดีย เป็นต้น

8. เก็บรักษาความรู้และถ่ายทอดแลกเปลี่ยนความรู้ได้เป็นอย่างดี แหล่งเก็บความรู้ของโลกอาหรับอยู่ที่แบกแดด ดามัสกัส ไคโรและคอร์โดวา ในลักษณะความรู้ทั้งหลายถูกแปลเป็นภาษาอราบิก กล่าวได้ว่านับแต่ศตวรรษที่ 11 เป็นต้นมา ภาษาอราบิกเป็นภาษาที่ใช้แทนภาษากรีกโบราณ ละติน คอปติก (Coptic) และอรามิก (Aramaic) ทั้งนี้ใช้แพร่หลายนับจากโมร็อกโคถึงเปอร์เซีย แม้ในปัจจุบันนี้ก็เช่นกัน นอกจากนี้เพราะอาชีพค้าขายทำให้ชาวอาหรับต้องทำตนเป็นพ่อค้า ขณะเดียวกันก็ได้เรียนรู้ความเจริญของกลุ่มชนดังกล่าว ทั้งรับและมีส่วนถ่ายทอดอารยธรรมควบคู่ไปด้วย เช่น ชาวฟินิเซียนในโลกโบราณ

ในบทที่ 6 จะพูดถึงตะวันออกกลางภายใต้อำนาจของออตโตมาน เตอร์ก และเปอร์เซียกับการสลายตัวของจักรวรรดิ

บทที่ 5

หนังสือที่ใช้ในการค้นคว้า

1. Brinton, C., Christopher, J.B., Wolf, R.L. *A History of Civilization*. New Jersey. 1971.
2. Lewis, B. *The Arabs in History*. London. 1950.
3. McNeill, W.H. *A World History*. Oxford University. 1967.
4. Stavrianos. L.S. *The World to 1500 : A Global History*. New Jersey. 1975.
5. Wells, H.G. *The Outlin of History*. New York. 1971.
6. บุคอรื บินรามัญ กฎหมายอิสลาม โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ 2524.

บทที่ 5

เชิงอรรถ

- 1 Leon, Joseph M. *World Civilization Volume I : to 1715*. Nebraska. 1970. p 90
- 2 *Ibid.*, p 92
- 3 *Loc. cit.*